

BIBLIOGRAPHIA

Continens Fontes et Litteraturam, spectans ad historiam integrae circariae Frisiae, sicut et partis septentrionalis circariae Brabantiae.

FONTES

- Beneficialb.** *Beneficial-boeken van Friesland. Uitgeg. op last van het Prov. Bestuur, Leeuwarden 1850. Met verbeteringen, bijvoegsel en register, benevens eene Inleiding met bijlagen, door J. van LEEUWEN.*
- RegUtr.** 1301/40 J. BERKELBACH v. d. SPRENKEL, *Regesten van Oorkonden betreffende de Bisschoppen van Utrecht uit de jaren 1301/40* Utrecht 1937.
- OBGronDr** *Oorkondenboek van Groningen en Drenthe (—1405), 2 voll. edd. P. J. BLOK, J. A. FEITH, S. GRATAMA, J. REITSMA et C. P. RUTGERS Groningen 1896/99.*
- Bull. Traj.** *Bullarium Trajectense (—1378), 2 voll. ed. G. BROM, Hagaecomitis 1892/96.*
G. BROM, *Naamlijst der priesters, die in het Bisdom Utrecht gewijd zijn van 1505 tot 1518* (AAU XXIII 471 sq, XXIV 1/85.
- RegStUtr** G. BROM, *Regesten van Oorkonden betreffende het Sticht Utrecht 694—1301, 2 dln. Utrecht 1908.*
G. BROM - A. HENSEN, *Romeinsche Bronnen voor den kerkelijk staatkundigen toestand der Nederlanden in de 16e eeuw, s' Gravenhage 1922.*
G. BROM, *Archivalia in Italië, belangrijk voor de geschiedenis der Nederlanden, s' Gravenhage 1908/14.*
J. BRUGGEMAN, *Inventaris van de Archieven bij het Metropolitaan Kapittel van Utrecht, van de Roomsche-Katholieke Kerk der oudbischoppelijke Clerezie, s' Gravenhage 1928.*
- Chron. Emo** *Chronicon EMONIS abbatis 1204-34, item MEINCONIS 1237-73, Continuatio praecedentis, ignoto auctore 1273—ca. 95. (2. codices in Leeuwarden, 1 in Groningen (edd: L. WEILAND in MGH SS XXIII pp. 464/572, MATTHAEUS *Uet. Aevi Anal.* III 1/162, HUGO SAM I 427/566, H. FEITH, G. ACKER STRATINGH in: *Werk, Hist. Gen. Utrecht* 1866, HARKENROTH GM Emden 2a ed. II 1/110, neerlandice a W. ZUIDEMA et J. DOUMA Utrecht 1938. (Cf. etiam WYBRANDS, *De Abdij Bloemhof*).*
- Anal.** G. COEVERINCX, *Analecta*, edd. G. v. d. ELSEN O. Praem, et
Coeverincx W. HOEVENAARS O. Praem., 2 voll. 's Hertogenbosch 1905/07.
G. COLMJON, *Register van oorkonden, die in het Charterboek van Friesland ontbreken tot het jaar 1400, Leeuwarden 1884* (Cf. *De Urije Fries* IX 1/23).

- Conscr. *Conscriptio Exulum Frisiae 1580*, edd. A. HOOGLAND in AAU
 Exul. XVI (1888) 326 sq., cf. *De Urije Fries* 1926 147 sq.
 R. K. DRIESSEN, *Monumenta Groningana veteris aevi inedita*,
 4 dln., Groningen 1822/30.
- Rengers H. O. FEITH, *Werken van den Ommelander Edelman Johan
 Rengers van Ten Post*, 2 voll. Groningen 1852.
- Reg. Gron. IDEM, *Register van het Archief van Groningen*, 5 dln cum reg.,
 2 voll. Suppl., 2 partes MS cum reg (in Rijksarch. Groningen)
 Groningen 1853/77.
- Gron. IDEM, *Het Groninger Beklemregt*, 2 voll., Groningen 1828/37.
 Beklemer.
- Warfsconst. IDEM, *Warfsconstitutieën en ordeelen tot en met het jaar 1601*.
 Groningen 1863.
- CIAZD J. A. FEITH, *Catalogus der Inventarissen van de Archieven der
 voormalige Zijlvestenijen en Dijkrechten in de Provincie Gronin-
 gen*, Groningen 1901.
- Abel Eppens J. A. FEITH et H. BRUGMANS, *De Kroniek van Abel Eppens
 to Equart*, 2 voll., Amsterdam 1911 (Werken Hist. Gen. 3e ser
 No. 27).
- OHZ J. de FREMERY, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland, tot
 aanvulling van het oorkondenboek v. d. Bergh* (de quo vide infra),
 Den Haag 1894/97.
 E. FRIEDLAENDER, *Ostfriesisches Urkundenbuch*, 2 voll. Emden
 1878/91.
 P. GERBENZON, *De Kleasterlist fan 1529*, in: „*It Beaken*“ 1948,
 136.
- WYBRANDS *Gesta Abbatum Orti Stae. Mariae (scil. Fretherici, Siardi, Si-
 brandi, Iarici et Ethelgeri)* MS saec. XV in Bibl. Roy. Bruxelles
 Nr. 6717/21. — edd. A. WYBRANDS, Leeuwarden 1879 sub
 titulo „*Gedenkschriften van de Abdij Mariengaarde*“ — *Vita Fre-
 therici* succincte apud AA. SS 3 Mart. VII 286, *Vita Sibrandi
 Iarici et Ethelgeri* ed. L. WEILAND in MGH SS XXIII 573/608
 — Neerlandic edd. v. d. ELSEN O. Praem., *Het Leven van den
 Zaligen Fredericus*, Oosterhout 1893, et E. BRUNA 1947, frisice
 J. DOUMA 1924.
- Fr. Kl. A. HALLEMA, *Friesche Kloosterlijsten*, in *De Urije Fries* XXVI
 1918) 103/24.
 K. HEERINGA, *Rekeningen van het Bisdom Utrecht 1378/1573*,
 3 dln. (4 voll) Utrecht 1926/32 (Werken Hist. Gen. 3e ser. nr. 50,
 59, 60).
 N. JAPIKSE, *Resolutieën der Staten Generaal van 1576—1609*,
 (Rijks Geschiedk. Public. Nr. 26, 33, 41, 43, 47, 51, 55, 57, 62)
 Den Haag 1915/30.

- Anal. A. MATTHAEUS, *Veteris Aevi Analecta*, 10 voll. Amstelodami 1698/1710, et Hagae Comitibus 1738.
- Reg.Rek. F. MULLER, *De registers en rekeningen van het Bisdom Utrecht, 1325—36*, Utrecht 1889.
- Reg.B. IDEM, *Regesten van het Archief der Bisschoppen van Utrecht (-1528)*, 4 dln Utrecht 1917/22.
- Bronnen *Bronnen voor de geschiedenis der kerkelijke rechtspraak in het bisdom Utrecht in de Middeleeuwen*, uitgeg. door J. G. C. JOOSTING en S. MULLER
(*Werken van de vereeniging tot uitgave van oude vaderlandsche rechtsbronnen*, 2e serie, Dl. VIII, XI, XIV, XVI, XVII, XIX, XXI, 's Gravenhage 1906/24, 7 dln. met een atlas.
- OBStUtr *Oorkondenboek van het Sticht Utrecht tot 1301*, 3 voll. Utrecht/den Haag 1921/49, edd. F. MULLER, BOUWMAN, K. HEERINGA et F. KETNER.
J. NIESERT, *Beiträge zu einem Münsterischen Urkundenbuch aus Uaterländischen Archiven gesammelt*, Münster 1823.
- Reg.Aanbr. *Register van den Aanbreng van 1511, en verdere stukken tot de Floreenbelasting betrekkelijk*, edd. Friesch Genootsch. van Gesch., Oudheid en Taalkunde, Leeuwarden 1879/80 4 voll. Supplementum edit:
J. G. TJESSINGA, *De Aanbreng der Vijf Deelen van 1511 en 1514*, Assen 1941 sq.
- FPU H. REIMERS, *Friesische Papsturkunden aus dem Vatikanischen Archive zu Rom*, Leeuwarden 1908.
- Rechtsqu. K. Frh. v. RICHTHOFEN, *Friesische Rechtsquellen*, Berlin 1840.
- Proeliarius P. Rodolphi van RIXTEL (Johannes GRUYTER), *Proeliarius of strijdboek, bevattende de jongste oorlogen in Friesland. Voor het Friesch Genootsch. voor Gesch. Oudh. en Taalk. vertaald en uitgegeven door J. G. OTTEMA*, Leeuwarden 1855.
- Ewsum C. P. RUTGERS, *Inventaris van het familie-archief van het geslacht van Ewsum, berustende in het Rijksarchief te Groningen (UROA 1896, 567/767)* Den Haag 1899.
- Farmsum IDEM, *Inventaris van het Huisarchief Farmsum, berustende in het Rijksarchief Groningen (ibid. ac supra 1900 417/778)* Den Haag 1901.
- Chartbk. G. F. thoe SCHWARTZENBERG, *Groot Placcaet en Charterboek van Uriesland*, 5 voll. Leeuwarden 1768/95. (Caret indice registri redactum a v. LEEUWEN, Workum 1857, est parvi valoris).
P. SIPMA, *Oudfriesche Oorkonden*, 3 voll. et index, Den Haag 1927/41.

- WUMKES SIBRANDUS LEO, *Vitae et res gestae Abbatum in Lidlum et Horti Stae. Mariae ab anno 1132 usque ad annum 1575*. (De MSS quae extant cf. WUMKES pp. XXXVIII/XLV) edd.: A. MATTHAEUS *Anal.* III 537 sq., HUGO SAM II 238 sq., optime A. WUMKES, Bolsward 1929. (Cf. *Anal. Praem.* V 1929, 270/72, et GOOVAERTS II 177).
 J. C. SINGELS, *Inventaris van het Oud-Archief der Stad Leeuwarden*, Leeuwarden 1893.
 A. J. De SITTER, *Uoorloopig register van charters, privilegien, placcaeten, ordonnantien... stad en lande betreffende*. Groningen 1789.
- Oorkb. Gelre L. SLOET, *Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen (—1288)* 2 dln., Den Haag 1872/76.
 A. TELTING, *Register van het Archief van Franeker, in chronologische orde*. Franeker 1867.
- P. v. Thabor Petrus THABORITA, *Historie van Uriesland*, ca. 1525. Ed. Arch. voor Vaderl. en inzonderh. Vriesche Gesch., Oudh. en Taalk. Leeuwarden 1824 sq.
- W.v.Thabor Worp van THABOR, *Chronicon Frisiae*, ed. J. OTTEMA I/III (—1399) latine, Leeuwarden 1847, IV/V (—1523) neerlandice, ibid. 1850/71.
 J. de la TORRE, *Relatio seu descriptio status religionis Catholicae in Hollandia . . . quam Romae collegit et exhibuit Alexandro VII anno 1656*. Edd. A. v. LOMMEL S. J. in AAU X (1882) et XI (1883).
- OHZ *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, ed L. Van den BERGH, 2 voll. Den Haag 1868/73 (Suppl. vide supra de FREMERY).
- Ratio P. van LOMMEL S. J., *Ratio dotis assignatae quatuor ecclesiis Leovardiensi, Daventriensi, Gruningensi et Ruraemundensi*, in: *Publ. du Limbourg XVII* (1880) 186/214.
 F. Van MIERIS, *Groot charterboek der graaven van Holland, van Zeeland en heeren van Uriesland (—1426)*, 4 dln. Leiden 1753/56.
 P. J. VERMEULEN, *Inventaris van het Archief der Prov. Utrecht*, met 2 suppl. door S. MULLER, 3 dln. Utrecht 1875/92.

L I T T E R A T U R A

- G. ACKER STRATINGH en C. A. VENEMA, *De Dollard*. — Groningen 1855
 J. G. R. ACQUOY, *Het Klooster te Windesheim en zijn invloed*, 3 dln. Utrecht 1875/78.
 F. ARENDS, *Erdbeschreibung des Fürstenthums Ostfriesland*, Emden 1824.

- E. BENINGA, *Volledige chronyke van Oostfriesland*, ed. E. F. HARKENROHT. Emden 1723.
- J. E. BERNS, *Uerslag aangaande een onderzoek naar archiefstukken, belangrijk voor de geschiedenis van Friesland uit het tijdperk der Saksische hertogen*, Den Haag 1891.
- P. J. BLOK, *Middeleeuwsche bouwkunst, inzonderheid kerkbouw, in de provincie Groningen. (Gron. Volksalm. 1891, 96/118).*
- W. BOELES, *De geestelijke goederen in de provincie Groningen*. Groningen 1860.
- P. M. BOTS, *De oude kloosters en abdijen van het tegenwoordige Bisdom van Haarlem, Rijsenburg* 1883 (compilatio).
- G. BRAUNIUS, *Urbium praecipuarum totius Mundi descriptio*, Coloniae 1572/1618.
- E. BRUNA OFM, *Toelichting op de Kloosterkaart van Friesland (cum mappa monastica huius provinciae)*, Leeuwarden 1945.
- J. A. COPPENS, *Nieuwe beschrijving van het Bisdom 's Hertogenbosch*, 4 dln. in 5 bd. — 's Hertogenbosch 1840/44.
- Corp. Sig. Neerl. *Corpus Sigillorum Neerlandicorum, De Nederlandsche Zegels tot 1300* (edd. H. BRUGMANS et K. HEERINGA) 3 dln. Den Haag 1937/40.
- J. DIRKS, *Uijf oude zegels, beschreven en toegelicht. (De Urije Fries XVIII, 1895, 283/300).*
- U. EMMIUS, *De agro Frisiae inter Amasum et Lavicam fluminibus deque urbe Groninga*. Groningae 1605.
- IDEM, *Rerum Friscarum Historia*, Leiden 1616.
- Rijkdom J. A. FEITH, *De Rijkdom der kloosters van stad en lande (Gron. Volksalm. 1902 1/36).*
- AAMidd R. FRUIN, *Het Archief der O. L. U. Abdij te Middelburg*, Den Haag 1901.
- S. A. GABBEMA, *Nederlandsche Watervloeden*. Gouda 1703.
- GAN *Geschiedkundige Atlas der Nederlanden*, Den Haag 1912/23. Ad nos attinent volumina I. S. MULLER, *Het Bisdom Utrecht* (1921), II. J. G. JOOSTING, *Münster en Osnabrück* (1921), III J. S. v. VEEN, *Münster, Keulen en Luik* (1923).
- Stamboek M. d. HAAN HETTEMA et A. v. HALMAEL, *Stamboek van den Frieschen... Adel, uit oude en echte bescheiden en aantekeningen . . . opgemaakt*. 2 dln. Leeuwarden 1846.
- J. HABETS et W. GOOSSENS, *Geschiedenis van het tegenwoordige Bisdom Roermond*, 5 partes, Roermond 1875/1927.

- Aandeel A. HALLEMA, *Het aandeel der friesche kloosters in den strijd tegen den waterwolf*, in: AAU LX/LXI (1936/37) 505/59
- GM Emden E. F. HARKENROHT, *Geschiedenissen behoerende tot de Moeder Kerke in Emden en Oost-Friesland*, I. Bock. — Harlingen 1726
- Oorspr. J. I. HARKENROHT, *Oostfriesche Oorsprongkelykheden*, Groningen 1731
- A. HAVENSIUS, *Commentarius de erectione novorum in Belgio Episcopatum*, Coloniae 1609
- Fries. Kr. H. HEIJMAN O. Praem., *Der Friesische Kreis der Prämonstratenserklöster, I. Ostfriesland* (nil amplius publicavit), in: *Anal. Praem. I* (1925) 20/48
- Verspr. IDEM, *De Uerspreiding der Norbertijnerorde in Nederland*, in: *Anal. Praem. IX* (1933) 21/32
- D. Br. W. v. HODENBERG, *Die Dioecese Bremen und deren Gaue in Sachsen und Friesland*, 3 Teile. (Celle 1858/59)
- O. G. HOUTROUW, *Ostfriesland*, 2 voll. Aurich 1889/91
- A. JORRITSMA, *Iets over eenige kloosters van de Orde van Praemonstreit in Friesland*, *Pius Almanak 1881*, pp. 67/89
- N. C. KIST-W. MOLL, *Kerkhistorisch Archief*, 4 dln. Amsterdam 1855/66
- O. KLOPP, *Geschichte Ostfrieslands von 1570—1751*, Hannover 1856
- J. KNIPPENBERGH, *Historia Ecclesiastica ducatus Gelviae*, Bruxellis 1719
- E. KOCHS, *Mittelalterliche Kirchengeschichte Ostfrieslands*, Aurich 1934 (*Abh. u. Vortr. z. Gesch. Ostfr.* Heft 26/27)
- J. A. F. KRONENBURG, *Marias Heerlijkheid in Nederland*, 8 voll. Amsterdam 1904/14
- J. B. KRÜGER, *Geschiedenis van het Bisdom van Breda*, 4 dln. Roosendaal 1872/78
- L. v. LEDEBUR, *Die fünf Münsterschen Gaue und die sieben Seelande Frieslands*, Berlin 1836
- I. LELONG (M. BROUERIUS v. NIDEK, et) *Kabinet van Nederlandsche en Kleefsche Oudheden* 8 voll. Amsterdam 1792
- A. J. MARIS, *De Reformatie der geestelijke goederen in Gelderland, in het bijzonder in het kwartier van Nijmegen*, Den Haag 1939
- W. MOLL, *Kerkgeschiedenis van Nederland voor de hervorming*. 2 partes in 4 voll, cum reg. — Arnhem/Utrecht 1864/71
- S. MULLER, *Het Archief der Oudbisschoppelijke Klerezij*, in BVGO 3e r. IV, Den Haag 1888

- Ned.Klo. *Nederlandsche Kloosterzegels voor 1600*, uitgeg. door W. A. BEELAERTS van BLOKLAND, D. P. GRASWINCKEL, E. PRINS et D. v. HEEL, Pars III: *Premonstratenzers* (ca. 8 fasc.. nondum terminatum) 's Gravenhage 1950 sq.
I. A. NIJHOFF, *Gedenkwaardigheden uit de geschiedenis van Gelderland*, 6dln. in 8 voll. Arnhem / 's Gravenhage 1830/75
- Nom. Geogr. *Nomina Geographica Neerlandica. Geschiedkundig onderzoek der Neerl. nederlandsche aardrijkskundige namen.* (nondum terminatum) Leiden 1885 sq.
- OCKA SCHARL *Croniëke door Ocka Scharlensis, Joannes Ulitarp et Andreas Cornelius*, Leeuwarden 1597
J. S. PONTANUS, *Historiae Gelriae libri XIU*, Harderwijk 1639
- Gesch. N. R. R. POST, *Geschiedenis van Nederland, I*, Amsterdam 1935 (De Ordine Praem. 285/91)
- Eigenk. IDEM, *Eigenkerken en bisschoppelijk gezag in het diocees Utrecht tot de XIIIe eeuw* (Dl. XIII Bijdr. Inst. Middeleeuwsche Gesch. Rijksun. Utrecht, 1928)
- SKO H. REIMERS, *Die Säkularisation der Klöster in Ostfriesland*, Aurich 1906 (*Abh. u. Vortr. z. Gesch. Ostfr.* 6)
- Heil. Ostfr. IDEM, *Die Heiligen in Ostfriesland*, in UBOGH VII (1917/18) 14/36
- Unters K. v. RICHTHOFEN, *Untersuchungen über friesische Redts-geschichte*, 3 voll. Berlin 1880/86
E. H. ROELFSEMA, *De klooster- en proostdijgoederen in de provincie Groningen*, (Diss.) Groningen 1928
J. ROMEIN, *Geschiedenis van de Noordnederlandsche geschied-schrijving in de middeleeuwen*, Haarlem 1932
R. RÖMER, *Geschiedkundig overzicht van de kloosters en abdijen in de voormalige graafschappen van Holland en Zeeland*, 2 voll. Leiden 1854
H. J. ROYAARDS, *Geschiedenis van het gevestigde Christendom en de christelijke kerk in Nederland gedurende de middeleeuwen*, Utrecht 1849
- Mon.Bat. M. SCHOENGEN, *Monasticon Batavum*, 3 voll. Amsterdam 1941/42
IDEM, *De Orde van Premonstret en de Nederlandsche Beschaving*, in: „*De Beiaard*“ 1921, 81/104
- Acten en Besch. IDEM, *Acten en bescheiden betreffende de Cisterciënzerabdij Bloemkamp*, AAU XXIX (1903) 129/42, XXX (1905) 419/40, XXXI (1906) 153/226.
- Schraapzucht IDEM, *De schraapzucht van Cunerus Petri, Bisschop van Leeuwarden* (*De Urije Fries* XX 323/91)

- Gesch. C. SCHOTANUS, *De geschiedenissen kerkelyck ende wereldlyk
Tablinum van Friesland oost ende west*. Franeker 1658. Sequitur: *Tablinum,
dat is Brieve ende Documenten dienende tot de Friesche Historie*.
- Beschr. IDEM, *Beschryvinge van de Heerlyckheid van Frieslandt tussen
't Flie end de Lauwers, met nieuwe Caerten*, s. a. (1664)
- L. SCHUTJES, *Kerkelijke geschiedenis van het Bisdom van 's Hertogenbosch*, 5 dln. met suppl. — 's Hertogenbosch 1870/81
- F. SJOERDS, *Historische Jaarboeken van Oud en Nieuw Friesland*, 5 dln. Leeuwarden 1768/71 (compilatio)
- H. SUUR, *Geschiede der ehemaligen Klöster in der Provinz Ostfriesland*, Emden 1838
- Tegenw. St. *Hedendaagsche Historie of Tegenwoordige Staat van alle Volkeren*
(44 voll., Neerlandiam attinet 1—23) Amsterdam 1731/1803
- A. van der AA, *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden*,
13 voll. Gorcum 1839/55
- L. J. van APeldoorn, *De kerkelijke goederen in Friesland*,
2 dln. Leeuwarden 1915
- v. EIJCK H. van EIJCK van HESLINGA, *De Friesche Kerk*³⁵⁾
G. van HASSELT, *Stukken voor de vaderlandsche Historie*, 4 dln.
Arnhem 1793
- H. van HEUSSEN, *Historia Episcopatum foederati Belgii*, 2 voll.
Antwerpen 1755
- H. v. R. H. van HEUSSEN et H. v. RIJN, *Kerkelijke historie en Oudheden
der zeven vereenigde provincien*, 6 dln fol. Leiden 1726
- Oudh. Gest. IIDEM, *Oudheden en gestigten . . .* (idem opus, sed in 4°, 13
partes in 10 voll) Leiden/Utrecht 1719/44
- S. H. van IDSINGA, *Het staatsregt der vereenigde Nederlanden,
vertoond volgens de geschiedenis der stad Groningen*, Leeuwarden
1758/65
- S. van LEEUWEN, *Batavia Illustrata ofte verhandelinge van den
oorspronk . . . van Oud Batavien . . .*, 2 dln, s' Gravenhage 1685
- VLM *Voorloopige Lijst der Nederlandsche Monumenten van geschie-
denis en Kunst*. Utrecht 1908/31 10 partes in 12 voll. (Cf. *Anal.
Praem.* IX 1933 292/99)

³⁵⁾ *Historia Ecclesiastica Frisiae*. Primus fasciculus anno 1910 est publicatus, reliqua vero impressa sunt annis sequentibus in periodico „*Hervormd Zondagsblad voor de Provincie Friesland*“, quod in nulla bibliotheca asseruatur vel invenitur. In Bibl. Prov. Leovardiensi totum fere opus collectum est in duobus voluminibus, bene paginatis. Secundum hoc exemplar citamus.

- N. WESTENDORP, *Jaarboek van en voor de provincie Groningen*. 2 dln Groningen 1829
- T. D. WIARDA, *Ostfriesische Geschichte*, 8 voll. Aurich 1793/98
- A. WICHMANS O. Praem., *Brabantia Mariana tripartita*, Antwerpiae 1632
- H. v. d. WIELEN, *Friesland door de eeuwen heen*, Middelburg 1937
- P. WINSEMIUS, *Chronique ofte geschiedenis van Urieslant*. Francker 1622
- A. WYBRANDS, *De Abdij Bloemhof te Wittewierum in de 13e eeuw*, Verh. Kon. Akad. Wet. Amsterdam 1888
- AAU *Archief voor de geschiedenis van het aartsbisdom Utrecht*, Utrecht 1874 sq.
- Arch.Z.G. *Archief, vroegere en latere mededeelingen, voornaamelijk in betrekking tot Zeeland, uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*, 1856 sq.
- BB *Bossche Bijdragen (Bijdragen tot de gesch. van het Bisdom s' Hertogenbosch)* St. Michielsgestel 1918 sq. Index rerum ad Ordinem attinentium *Anal. Praem.* III (1927) 237/40.
- BBH *Bijdragen voor de geschiedenis van het bisdom van Haarlem*, Haarlem 1872
- BGOGr *Bijdragen tot de geschiedenis en oudheidkunde, inzonderheid van de provincie Groningen*, 10 dln. Groningen 1864/73.
- BMHG *Bijdragen en mededeelingen van het Historisch Genootschap te Utrecht*, Utr. 1878 sq.
- BOB *Bulletin van den Nederlandschen Oudheidkundigen Bond*, Amsterdam 1899 sq.
- BVGO *Bijdragen voor Vaderlandsche Geschiedenis en Oudheidkunde*, Arnhem / Den Haag 1836 sq.
- Fries. *Friesche Volksalmanak*, Leeuwarden 1836 sq.
- Volksalm.
- Gron. *Groningsche Volksalmanak*, Groningen 1891 sq.
- Volksalm.
- Nav. *De Navorscher*, Amsterdam 1851 sq.
- NAKG *Nederlandsch Archief voor Kerkgeschiedenis*, Den Haag 1884 sq.
- N. Arch. Bl. *Nederlandsch Archievenblad*, Groningen 1892 sq.
- Ned. Leeuw *De Nederlandsche Leeuw. Maandblad van het Genealogisch-Heraldisch Genootschap*, 's Gravenhage 1853 sq.
- Ned. Spect. *De Nederlandsche Spectator*; Leyden 1749 sq.
- Publ.Limb. *Publications de la Société Historique et Archéologique dans le Duché de Limbourg*, Roermond, N. S. Maastricht 1884 sq.

- UBOGH *Upstalsboomblätter für Ostfriesische Geschichte und Heimatkunde*, Emden 1910 sq.
- VMORG *Uerslagen en mededeelingen van de vereeniging tot beoefening van Overijsselsch regt en geschiedenis*, Zwolle 1858 sq.
- VROA *Uerslag van 's Rijks oude archieven*, 's-Gravenhage 1877 vvl
De Urije Fries, Leeuwarden 1828 sq.

Collectiones et Litteratura nondum publicata

- MS BRANDSMA Verzameling van materiaal tot een geschiedenis der friesche kloosters (collegit P. Titus Brandsma O. Carm.) 1938/41. Apud „Frisia Catholica“ Leeuwarden.
- MS BRUINSMA Idem, ca. 1860, in Prov. [Bibl. Friesland, Leeuwarden. De Ordine nostro V, I e 6305, et 3 a/c
- MS REITSMA idem, ca. 1900, 24 partes, MS 228 a Bibl. Univ. Groningae
- MS v. LEEUWEN idem, HS 467 Prov. Bibl. Leeuwarden
- MS v. WICHT Anzeigen und kurze Nachrichten über die ehemaligen Klöster und Klostergüter in Ostfriesland (MS ca. 1820). Copia apud „Verein für Heimatschutz und Heimatgeschichte“ Leer, Ostfr.
- MS Ten BROEK Materia congesta ad „Monasticon Groninganum“, ad prelum aliquatenus parata, sed nondum paginata, auctore M. ten Broek, ca. 1938. Deposita apud Arch. Prov. Groninganum

Confer apud bibliographiam aliarum circariarum:

GERMANIA in genere: Backmund NF, Grote, Hoogeweg, Zak PAM

SAXONIA: Mithoff, ZGNK, Busch

WESTFALIA: Börsting Schröer

BRABANTIA: Miraeus ODH, Valvekens (omnes fere articuli), Guicciardini, Halma.

A L A N D B. M. V.

Alandia, Insula?, Ollandia, Ripa Stae. Mariae, — B. M. V., Ripa Marnae
In parochia Wirdum, prope Emden versus aquilonem, in Frisia Orientali,
Germania — Dioc. Münster

Monasterium duplex, postremo parthenon, praepositura. Ex documentis nihil constat neque de tempore, neque de circumstantiis foundationis. Secundum Hugo fundata est anno 1240 ab abbatia Marnensi, quod cum

veritate concordare potest³⁶⁾. Ut patet ex catalogis, initio erat a circaria separata, sed ante annum 1287 illi iam erat coniuncta, sub paternitate Mernae. Suur absque fundata ratione putat, praeposituram de „Insula“, bis occurrentem in documento quodam anni 1255 una cum praepositura de Langen, eandem esse ac Aland, quod non videtur esse certum. Nomen enim „Ripa Stae. Mariae“ pro hoc monasterio authentice constat. Illud primitus fuisse appellatum „Insula“, et dein hoc nomen esse mutatum in „Ripam“, vel immo Alandiam habuisse has duas designationes latinas simul, videtur nobis minus probabile³⁷⁾, etsi sit admittendum, etiam Langen nomen suum primitivum „Sigeberg“ mutavisse. Forte in utroque casu agitur de translatione ab uno loco in alterum. Quidquid sit, censemus esse possibile, hoc monasterium „Insula“ forte referre ad Balnam Insulam, de qua infra suo loco.

Canoniam Aland, quae erat opulenta, curiam habuit in Upping. Post diluvium anni 1287 90 religiosi ibi erant superstites. Anno 1374, una cum Langen, se subtraxerat paternitati abbatis Marnensis, cui anno 1509 iterum se subiecit, sed tunc non amplius erat monasterium duplex. Hoc anno enim, praepositus eius queritur apud Capitulum Generale, „se non habere canonicos . . . ad serviendum sua ecclesia (sic). Capitulum ordinat abbati monialium Antiqui Claustrum in Merna, patri abbati dicti monasterii, ut provideat ei de canonicis, qui eidem ecclesiae servire possint. Si secus egerit, Capitulum attribuit paternitatem dicti monasterii abbati Floridi Horti“³⁸⁾. Quod reapse videtur accidisse. Anno 1528 praepositus Joannes Oldeguil factus est praedicator acatholicus in Aurich. Praepositus Joannes Uerselen, qui anno 1553 occurrit, videtur fuisse ultimus. Inter annos 1560 et 72 canoniam desiit, in epistola abbatis

³⁶⁾ In Indice asceteriorum Frisiae, Ninivensi II adnexo (ca. 1235), nondum invenitur. Putamus, Aland fuisse fundatum paulo post, una cum Langen, vel eodem circiter tempore. HUGO in praefatione sui primi voluminis dicit eam fuisse filiam Floridi Horti, quod tamen videtur esse error. Vide hypothesim circa originem eius supra in praefatione.

³⁷⁾ D. WILRANG, Die Deichlinien zur Seeräuberzeit, ein Beitrag zur ostfriesischen Heimatkunde. Ostfr. Schulblatt 66. Jhrg. (1926) No. 11 p. 247, auctum, indicia geologica innuere, locum Aland quondam fuisse insulam. Tamen fieri potest, hoc referre ad tempus praehistoricum. Si fundatio quaedam religiosa nuncupata erat „Insula“ propter situm, generatim haec designatio etiam in posterum mansit, etsi conditiones geographicae paulatim fuerint mutatae. Insuper mutatio insulae cuiusdam in ripam ne in Frisia quidem vix tam cito — intra aliquot decennia — fieri potuit.

³⁸⁾ Act. Cap. Gen. Laon 106

Steinfeldensis, anno 1572³⁹⁾, supponitur eam iam esse extinctam. Anno 1588 iam erat praedium comitis a laicis habitatum. Anno 1601 ecclesia et omnia fere aedificia adhuc erant intacta, ecclesia primo tempore immo cultui protestantium servivit. Anno tamen 1710, cum omnia essent ruinata et collapsa, venundata sunt in demolitionem. Nihil subsistit omnino, loco canonicae sunt duo praedia, quorum unum nomen eius retinet.

Archivalia: 30 chartae 1422—1565 in StA Aurich—Circa annum 1726, multa documenta, praesertim libri MSS liturgici, fuerunt supra Organum in ecclesia vicina de Greetsiel, rejecta atque neglecta⁴⁰⁾, quae omnia videntur hodie esse amissa.

Fontes et Litteratura: ACapGen Laon 106 (1509), 123 (1511) cf. ad annos 1509 et 1510 — HUGO I 137, 673 — WAEFELGHEM 4 — ARENDS 364/66 — BÖRSTING SCHRÖER I 434 — COTTINEAU 43 — DHGE I 1334 — FEITH, *Abel Eppens* I 678 — FRIEDLÄNDER Nr. 303, 398, 1100, 1157, 1235, 1266, 1322, 1627. Cf. 71, 122, 133, 229, 266, 624, 689, 938, 1090, 1331 — HARKENROTH *Oorspr.* 506/09 cf. 198 — HEIJMAN *Ostfr.* 22/28 HOOGEWEG 2 — HOUTROUW I 446 ff — KOCHS 78 — *OBGronDr* 622 — REIMERS Hl. *Ostfr.* 24 — IDEM, SKO 35/36 — RICHTHOFEN II 1143 — SUUR 96/100 — WIARDA I 267, II 353 — H. REIMERS, *Bruder Redart und Schwester Hysse in Aland*, in „*Heim und Herd*“ 4. 12. 1930⁴¹⁾

Praepositi

Focco? 1255?	Friedl. Nr. 26
Johannes ante 1419	Friedl. Nr. 266
Fridericus ante 1419	ibidem Nr. 303
Ubele 1422	ibidem
Geraldus 1450	ibid. Nr. 624
Jacobus 1482	ibid. Nr. 1100
Joannes Campis 1483—1502	ibid. Nr. 1090, 1157, 1627

³⁹⁾ HUGO I 330

⁴⁰⁾ HARKENROHT *Oorspr.* 509, MS v. WICHT

⁴¹⁾ SUUR l. c., post eum FRIEDLAENDER I 272 et alii putant fratrem Redartum, cellarium et conversum in Aland, anno 1422, fuisse „legitime conjugatum cum Hysse, moniali eiusdem monasterii“. REIMERS l. c. putat et probat ex adiunctis ambos matrimonium iniisse iam ante, et prolibus defunctis vel forte prorsus deficientibus, mutuo consensu esse ingressos in religionem. Qui casus non raro evenit, etiam nostris diebus, et sinistrae suppositiones auctorum supra dictorum, eos matrimonialiter vixisse in clauastro, carent omni fundamento.

Jan van Kleef 1504—19
postea abbas in Merna
Jan Oldeguil 1527, —1528
Wilhelmus Boemel? 1536?
Joannes Uerselen 1553

Suur 99, ACapGen Laon 106, 123
Reimers SKO 36
ACapGen Laon 313⁴²⁾
Diploma an. 1553 (Arch. d. Ges.
f. Kunst u. Altert. Emden)

B A J U M St. Michael

Mons Sti. Michaelis, Bayummer Convent, Baym, Bajom, -yom, -yum, -yem, -iom, -ijum, Baayum, Baeijum, Monneke-, Monniken-, Munnekebayum, -bajum Prope Leeuwarden versus occidentem, in parochia Winsum, Baarderadeel. Dioc. Utrecht, postremo Leeuwarden.

Parthenon, prioratus. Fundatus est circa annum 1186 ab Ulboldo quodam et Simka matrona, initiante Jelmaro abbate Lidlumensi, qui eo misit moniales suas. Asceterium semper formavit unum corpus cum illa abbacia, quapropter in vanum quaeritur in catalogis MSS Ordinis. Bona eius et proventus, etsi ab anno circiter 1200 separata, semper praesto erant dispositioni liberae abbatum Lidlumensium. Etiam priores, qui hinc inde erronee nuncupantur praepositi, erant ad eorum nutum. Anno 1256, a Theodorico Veronensi Episcopo, aedes perfectae consecrantur, et mox Hoyto abbas mcto tecto arundineo, ecclesiae lapideum imponit. Anno 1270 Bajum recepit moniales O. S. B. ex Franjum, et anno 1289 sorores Stae. Magdalenae ex Tjum, quorum monasteria a fluctibus fuerant deleta. Saeculo XV exeunte disciplina erat collapsa, et saeculo sequenti multa passa est haec domus a bellis. Anno 1572 eversa est, et anno 1580, ultimus prior cessit bona, quorum proventus, anno 1588, erant 2078 florenorum.

⁴²⁾ Anno enim 1536, a Capitulo Generali „fit commissio ad abbatem Floridi Horti, ad se informandum super differenti inter praepositum Guillerum Bomol, et visitatorem Frisiae existente“ (Act. Cap. Gen. 313). Talis praepositus nobis est ignotus. Scimus tamen paulo ante fuisse Ludovicum quendam „de Boemel“ praepositum in Langen, ubi vero anno 1536 pro Guillemo non est locus. Praepositum Alandensem illius anni nescimus, et fieri omnino potest, eum fuisse Guillerum supradictum, forte Ludovici Langensis praepositi cognatum. Quod si verum est, videtur innuere, abbati Floridi Horti inter annos 1509 et 36 revera fuisse commissam paternitatem in Aland. Probabiliter abbas Marnensis anno 1509 non potuerat, nec voluerat satisfacere petitioni praepositi Alandensis.

Archivalia: RA Leeuwarden, Klst., 1 charta an. 1585 — Gedep. Staten, ibidem G 8 63 No. XX, 3 dipl. — Occurrit in variis testamentis, cf. SIPMA, et Arch. Fries. Genootsch. Leeuwarden, Coll. Burmania Eysinga 50

Fontes et Litteratura: HUGO I 239 — WAEFELGHEM 20 — *Beneficialb.* 263, 362, 370, 391, 405 — MS BRUINSMA f. 11 sq. — COTTINEAU 246, 288 — GAN I 565 — MATTHAEUS *Anal.* II 574, III 576, 582 — MOLL II 2, 35 — *Mon. Bat.* II 184, 208, III 80 — NIJHOFF VI 2, 799 — MS REITSMA IV 75, XX 7 — SCHOENGEN, *Act. en Besch.* 178, 183, 185, 188, 193, 197, 206, 213 — SCHOTANUS 562, 585/87, 847, 308 — SIPMA I 236, 440, II 238 — *Stamboek* I 21 — TELTING Nr. 102 — v. APELDOORN II 386, 394, 420 — v. EIJCK II 18/20, 26/27, 180 — H. v. R. *Oudh. Friesl.* V 204, 178 — P. v. THABOR 126, 196, 200, 205, 375 — W. v. THABOR V 132, 181/86 — WINSEMIUS 144, 145, 374, 420, 442/46, 581 — WUMKES IV, XIX, XXII, XXV, XXVII, XXIX, 32, 34, 36, 37, 39/41, 44, 46, 68, 70, 72; 74, 77, 82 — AAU XVI 368, 1883 p. 198, 1903 p. 190, 210, 211, 1906 p. 193 — *Fries. Volksalm* 1861 10 — *De Urije Fr.* XX 326, XXVI 107

Priores (nisi aliter notetur, sec. WUMKES)

Jacob Zelandus —1488 (deinde abbas in Lidlum)	Joachim Doesborch ca. 1553 Victor v. Amersfoort 1559/67
Petrus Valck 1488— (dein praep. in Pingjum, postremo abbas in Lidlum)	Jan Geelmuden — ca. 1568 (deinde abbas in Merna, postremo in Lidlum)
Henricus 149.	Henricus Vasenius ter Molen 1574, — 1580
Jan Keppel ca. 1518 (deinde abbas in Lidlum)	(exul factus est praepos. in Heiligerlee) ⁴³⁾

BAKKEVEEN B. M. V.

Bakkefean, Backefeen, Baccofeen, Bacca-, Bacha-, Backefene, -vene, -feen — Vallis Ste. Mariae⁴⁴⁾, Sancte Maria Howe, Curia Ste. Mariae. Nomen antiquissimum: Cellula Dodonis

Non longe a moderno pago eiusdem nominis, in parochia Duurswolde, Opsterland. In prov. Frisiae, Dioc. Utrecht, postremo Leeuwarden

⁴³⁾ *Conscr. Exulum*, MS REITSMA IV 75, Stb. Prov. Sch. p. 255

⁴⁴⁾ *Gesta Abb.* 6 (anno 1320). Vitetur confusio cum Lidlum.

Prioratus abbatiae Horti B.M.V. Fundatus, forte una cum schola^{44a}), tamquam curia ad providendum Hortum Stae. Mariae cespitibus⁴⁵), a Siardo abbate ante annum 1230, ex fundis a benefactoribus datis. Obiit ibi circa hoc tempus Beatus Dodo quidam eremita⁴⁶). Anno 1338 in diplomate magni momenti, in quo omnes praelati testes sunt conciliationis Frisonum cum Groninganis⁴⁷), sicut et in Ind. 1510, Bakkeveen adducitur tamquam unica ex numerosis curiis, quas Ordo habuit in hac circaria (1338: prior in B.), et ideo videtur habita fuisse ut domus vere formata. In catalogis tamen MSS Ordinis desideratur. Solvit proprios census. Anno 1543 nullus ibi erat sacerdos, etsi Tako abbas (1485/1506) „novam construxerat domum in Bakaveen“⁴⁸). Anno 1579 venundatur, et quadriennio post, capella eius diruitur. Coemeterium, in quo illa steterat, solum subsistit.

Archivalia vide Mariengarde

Fontes et Litteratura item: Specialia: HUGO I 569 — WAFFELGHEM 72 — AA. SS. III 851 (de B. Dodone) — *Beneficialb.*, 96a — *Chartbk.* I 195 — DRIESSEN I 136 — GAN I 527 — v. IDSINGA I 409 — NOM. GEOGR. NEERL. 56 sq. — *ObGronDr* I 93, 354 — MS REITSMA IV 70 — RICHTHOFEN II 714, 715 — *Mon. Bat.* II 28 — SCHOTANUS 492 — *Tegenw. Staat.* II 335 sq., III 514 sq, 574 — v. d. AA, II 48 — WUMKES IV, XXV, 7, 26, 87, 91, 92 — WYBRANDS *Gesta Abb.* 124/25, 253 — H. v. d. MEER, *Geschied- en oudheidkundige beschouwing van Bakkeveen*, in *Fries. Volksalm*, 1839, 23/50 — BBH XXVII (1903/04) 129/30, et XXXI (1907/08) 70 — *Urije Fries* II (1842) 126.

